

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра Фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д. е. н., професор Волохова І. С.

(підпис)
« ____ » _____ 2017р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»
на тему:
«ДЕРЖАВНИЙ БОРГ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ»

Виконавець:
студент 2 курсу, 1 групи ЦВФН
Олішевський Олександр Іванович

(підпис)

Науковий керівник:
к. е. н., доцент
Волкова Оксана Георгіївна

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	7
1.1. Державний борг як економічна категорія	7
1.2. Причини та фактори, що зумовили виникнення державного боргу.....	16
1.3. Структура державного боргу та його економічний механізм функціонування	27
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН КРАЇНИ	41
2.1. Економічно-безпечний рівень державного боргу як фактор економічного зростання	41
2.2. Оцінювання ефективності управління державним боргом	69
2.3. Економіко-математична модель залежності обсягу державного та гарантованого боргу від ВВП, доходів та витратків бюджету.....	83
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	96
3.1. Зарубіжний досвід управління державним боргом	96
3.2. Напрямки підвищення ефективності управління державним боргом	101
ВИСНОВКИ	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	116
ДОДАТКИ	122

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформація економічної системи України пов'язана зі здійсненням економічних, політичних, фінансових, кредитних, соціальних перетворень, а це, в свою чергу, потребує значних фінансово-кредитних ресурсів. Відсутність їх у розпорядженні держави в достатніх обсягах сприяє широкому використанню державних позик, що призводить до утворення та нагромадження державного боргу.

В умовах формування та функціонування ринкової економіки важливою складовою системи державних фінансів є державний борг. У трансформаційній економіці державні запозичення набувають характеру не лише фінансової, але і соціально-політичної проблеми. На сьогодні в Україні дефіцит державного бюджету, залучення та використання позик для його покриття призвели до значного зростання державного боргу. Великі розміри внутрішнього і зовнішнього боргу, а також, відповідно, зростання витрат на його обслуговування, обумовлюють необхідність вирішення проблеми державного боргу та пошуку шляхів удосконалення механізму управління ним, що визначає актуальність дослідження нашої теми.

На сьогодні проблемою державного боргу України є його нетипова структура, обтяжена борговими зобов'язаннями попередніх урядів країни, прийнятими на умовах правонаступництва; кредитною емісією, яку здійснюють постійно, починаючи з 90-х років; проблемами бюджетного регулювання тощо. Необхідність у додаткових коштах для покриття бюджетного дефіциту в багатьох країнах світу змушує уряди держав звертатись до додаткових джерел фінансування, таких, як кредити. Але наразі сучасний стан української фінансової кризи можна охарактеризувати як кризу надмірної заборгованості. Саме тому вирішення питань раціонального використання залучених коштів, швидких темпів зростання обсягів зовнішніх запозичень держави, удосконалення механізму управління державними зобов'язаннями повинні бути пріоритетними завданнями грошово-кредитної політики не лише України, а й кожної держави.

Наявність бюджетного дефіциту спричиняє зростання державного боргу, що зумовлює потребу в додаткових бюджетних витратах на його обслуговування і тим самим призводить до збільшення бюджетного дефіциту.

Економічна сутність державного боргу виражається не тільки в залученні державою коштів індивідуальних та інституційних інвесторів, але й у впливі на регулювання грошового обігу, на ринок позичкового капіталу, бюджетний процес, соціально-економічний розвиток загалом. Основними формуючими чинниками необхідності та актуальності запозичень є сукупність показників екзогенного та ендогенного характеру, які визначають перспективи макроекономічного розвитку держави та, відповідно, стимулюють до пошуку додаткових ресурсів.

Різні економічні школи і наукові течії впродовж тривалого часу намагаються відповісти на питання про те, чи є державний борг та запозичення стимулом чи тягарем для економіки, які передумови і причини та, відповідно, які можливі наслідки боргових запозичень. Розкид думок у ставленні до запозичень змінювався від трактування їх як сприятливої характеристики, так і до повного заперечення раціональності останніх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державного боргу розглядалася багатьма вченими-економістами у різні епохи. Серед них С. Л. Брю, М. Х. Бунге, Дж. Долан, І. І. Кауфман, Дж. М. Кейнс, К. Д. Кемпбелл, Р. Дж. Кемпбелл, А. Лернер, П. П. Леруа-Бол'є, К. Р. Макконнелл, Т. Мальтус, К. Маркс, Дж. С. Мілль, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, А. Сміт, Дж. Ю. Стігліц, та ін.

Дослідженням економічної природи та сутності державного боргу, причин виникнення, ролі у соціально-економічному розвитку, аналізу тенденцій його розвитку була присвячена низка наукових праць таких вітчизняних науковців, як: В. Л. Андрущенко, Н. Л. Баранникова, М. Б. Богачевський, Б. Г. Болдирєв, О. Д. Василик, Т. П. Вахненко, І. М. Верещака, О. Г. Волкова, І. С. Волохова, А. С. Гальчинський, К. М. Данелюк, О. Я. Доліновська, Л. Долінський, С. М. Еш, А. Г. Загородній, С. Л. Лондар, І. Ю. Кондрат, В. М. Крикунова, Л. П. Лондар, В. М. Огородник, В. М. Опарін, Я. С. Палешко, О. В. Пасько, М. В. Римар, О. Л. Руда, Н. Ф. Самсонова, Л. П. Сідельникова,

В. Сіденко, А. Д. Смирнов, Н. І. Строкова, С. Я. Суторміна, В. М. Федосов, С. І. Юрій, Н. Б. Ярошевич. та ін.

Метою дослідження є державний борг в умовах ринкової трансформації.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається вирішити низку завдань, головними із яких є:

- обґрунтування сутності державного боргу як економічної категорії;
- з'ясування причин та факторів, що зумовили виникнення державного боргу в умовах ринкової трансформації;
- визначення основних тенденцій формування сучасного державного боргу України;
- оцінка розміру та динаміки державного боргу України;
- розробка пропозицій щодо удосконалення управління державним боргом в умовах ринкової трансформації.

Об'єктом дослідження є боргові зобов'язання країни в умовах ринкової трансформації.

Предметом дослідження є економічні відносини в процесі формування державного боргу в умовах ринкової трансформації.

Методи дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є діалектичний метод пізнання, що використовувався разом з такими загальнонауковими і спеціальними методами дослідження, як: аналіз і синтез, системний підхід, метод порівняльних характеристик і абстрагування — при з'ясуванні соціально-економічної природи державного боргу в умовах ринкової трансформації; метод експертних оцінок, статистичний метод — при дослідженні впливу державного боргу на соціально-економічний стан України; методи індукції та дедукції, моделювання й обґрунтування — при розробці заходів удосконалення управління державним боргом в умовах ринкової трансформації; графічний метод — для наукової інтерпретації результатів виконаного дослідження.

Інформаційно-фактологічну базу дослідження складають закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України —

в частині державного боргу в умовах ринкової трансформації, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Комітету Верховної Ради України з питань державного боргу, Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України, директиви й рекомендації інституцій ЄС, аналітичні огляди Європейського статистичного агентства, монографічні дослідження, наукові статті.

ВИСНОВКИ

1. Загалом державний борг як економічна категорія — це сукупність грошових відносин, за якими виникають боргові зобов'язання держави як позичальника, як боржника або як гаранта позик іншими позичальниками. Процес отримання позик, з одного боку, дозволяє країні швидко вирішити гострі проблеми та фінансувати перспективні національні проекти, з іншого, — не-ефективне використання запозичень суттєво збільшує навантаження на державний бюджет майбутніх років.

2. Державний борг може впливати на економічне зростання таким чином:

- борг може виступати фактором і джерелом економічного зростання;
- борг може сприяти впровадженню у життя нововведень і цим самим зумовлює якісні зміни економічної системи;
- борг мобілізує реальний капітал і знаходить йому більш ефективне застосування;
- борг може виявитись обтяжливим від невідповідного його застосування.

3. Якщо масштаби і структура кредитних потоків сприятимуть підтриманню динамічної рівноваги грошово-кредитного ринку, відповідатимуть стратегічним цілям розвитку економіки, то запозичення стануть потужним важелем довгострокового економічного зростання. Вагомим аргументом на користь позик є те, що державне запозичення під час економічних спадів слугує цілям стабілізації економіки, бо перешкоджає спаду сукупного попиту. Позитивний вплив дефіцитно-фінансових видатків посилюється дією ефекту мультиплікатора, тобто зростання державних видатків спричинює кількаразове зростання сукупних витрат, а отже й обсягу ВВП. Якщо ж зростання зовнішнього боргу супроводжуватиметься нагромадженням дисбалансів у жит-

тево важливих для економіки сферах, то політика запозичень може стати джерелом загострення фінансових ризиків та підвищення рівня чутливості економіки до зовнішніх шоків.

4. Основними вихідними положеннями стратегії розвитку економіки мають бути: розробка законодавчого забезпечення формування державного та гарантованого державою боргу; підвищення ролі внутрішніх державних запозичень, зокрема необхідно передбачити можливість залучення коштів фізичних осіб через випуск ощадних облігацій та сприяти розвитку внутрішнього фінансового ринку; надання переваги довгостроковому залученню позик задля уникнення пікових навантажень при погашенні державних запозичень; законодавче встановлення лімітів на обсяги позик терміном до одного року та позик із плаваючою відсотковою ставкою; здійснення планування державної заборгованості на часовому інтервалі у декілька років, що дозволило б приймати рішення стосовно державних запозичень скоординовано і зважено; зменшення обсягів гарантованого зовнішнього боргу та здійснення жорсткого контролю цільового використання коштів суб'єктів господарювання, отриманих під державні гарантії; переорієнтація державної боргової політики на фінансування розвитку експортних та високотехнологічних галузей національної економіки; вживання заходів для підвищення кредитного рейтингу боргових зобов'язань України; пошук резервів скорочення дефіциту державного бюджету України та шляхів зростання ефективності здійснення видатків, у першу чергу розробка енергетичної стратегії, яка б дозволила зменшити залежність від імпортних енергоносіїв, а також запровадження системи недержавного пенсійного та медичного страхування, що дозволить скоротити бюджетні видатки. Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення оптимального рівня боргового фінансування суспільних видатків та розробка стратегії боргового менеджменту в Україні.

5. Боргова криза, в яку потрапила Україна, є прямим наслідком неважкої політики зовнішніх запозичень, яку з середини 2000-х років проводили уряди України з метою стимулювання споживання й отримання заради

цього політичної підтримки з боку населення, а не спрямування ресурсів у сферу інвестицій та інновацій, що б формувало джерела економічного зростання і погашення боргових зобов'язань. Вказана криза визрівала в умовах невиважених бюджетних витрат та надмірних запозичень, у т.ч. зовнішніх, які не лише підтримували неефективні виробництва, але й посилювали результати неефективного господарювання монополізованих приватних структур, близьких до влади, не здійснюючи при цьому на належному рівні модернізації та оздоровлення виробництва та ігноруючи зовнішньоекономічні ризики.

Така політика не враховувала встановлені економічною наукою об'єктивні обмеження для запозичень і стала наслідком дефіциту стратегічного бачення у керівників держави та української бізнес-еліти.

6. Ефективне використання запозичених ресурсів для фінансування інвестицій (тим самим — нейтралізації ефекту витіснення) дає змогу впроваджувати структурні зміни, а з тим і стійке зростання в країні. Навпаки, нерациональність використання зовнішніх ресурсів створює такі боргові зобов'язання країни, які в майбутньому суттєво обмежують можливості держави з проведення економічної політики. Вагомість зовнішніх запозичень зростає в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів (нестачі внутрішніх заощаджень) або більш сприятливих умов отримання ресурсів на міжнародних ринках (нижчі, порівняно з внутрішніми, зовнішні процентні ставки), хоча при цьому позичальники наражаються на ризики, пов'язані із глобальними циклічними коливаннями, раптовими змінами вартісних показників стратегічно важливих фондових товарів, валютних курсів тощо.

7. Україна обрала для себе беззмістовну «боргозалежну модель», орієнтовану на споживання. «Завдяки» такій орієнтації, Україна стала «лідером» серед європейських країн не лише за глибиною економічного падіння, але й за рівнем нарощування боргів. Тобто країна, замість пошуку внутрішніх економічних джерел, пов'язаних із стимулюванням розвитку підприємництва та інновацій, які б сприяли зростанню конкурентоспроможності, надавала пере-

вагу борговим коштам для поточного «латання» розривів в макроекономічній і фінансовій структурі. Як наслідок, на відміну від висхідних європейських країн, яким вдалося досить швидко приборкати боргові проблеми, Україна й надалі заглиблювалась в боргове провалля.

Боргова ситуація в Україні погіршуються тим, що, незважаючи на поступове зростання обсягів, внутрішні запозичення поки що не можуть скласти альтернативи зовнішнім ресурсам. Щоб внутрішні боргові інструменти виявилися дійсно привабливими, держава має забезпечити низьку інфляцію та мінімізувати негативні девальваційні тенденції, що, з одного боку, сприятиме внутрішньому збалансуванню і підвищенню заощаджень, з іншого — хоча б частково, зможе зменшити валютні ризики.

8. Заходи, що нині запроваджуються Урядом на шляху розв'язання боргової кризи, охоплюють стабілізацію державних фінансів через скорочення нераціональних витрат і реструктуризацію зовнішніх боргів, проведення комплексних структурних реформ для полегшення умов ведення бізнесу та стимулювання конкуренції — мають позитивну спрямованість для економіки України. Проте вони все ще є недостатньо послідовними для забезпечення стійкого розвитку країни. Пріоритети короткострокового балансування переважають над спроможністю визначати ключові напрями модернізації структури національної економіки та її нового місця в світовій економіці.

9. Наразі в сфері зовнішньої заборгованості України, не зважаючи на підтримку МФІ і найбільших розвинутих країн, а також реструктуризації певних комерційних боргів, спостерігається висока невизначеність стосовно потенціалу та динаміки зовнішніх запозичень. Можемо лише констатувати, що без повноцінної стійкої співпраці з МВФ та іншими МФІ надходження коштів в Україну неможливе, не кажучи вже про залучення приватних інвестицій. І така співпраця повинна активізуватись не лише в питаннях боргової проблематики, але й прискорення структурних трансформацій загалом.

10. Поряд із кардинальним реформуванням системи оподаткування в напрямі заохочення інвестування та інновацій, проведення реальної децент-

ралізації державних фінансів та створення надійної фінансової бази місцевого самоврядування, стратегічно орієнтоване розв'язання проблеми зовнішніх боргів в Україні необхідно впроваджувати стратегічно орієнтовану політику розвитку сучасних галузей економіки, здатних виробляти товари з високим рівнем доданої вартості й виходити на найбільш перспективні ринки збуту. Саме це є запорукою отримання ресурсів в такому обсязі, коли проблеми зовнішніх боргів в принципі перестануть бути предметом дискусій, а перетворяться на виключно технічний інструмент стимулювання розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». — К.: НІСД, 2016. — 688 с.
2. Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансо-вий ринок України станом на 01.09.2015 р. [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік», 2015. — 22 с. — Режим доступу: www.rurik.com.ua
3. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / В. Л. Андрущенко. — Львів : Каменярь, 2000. — 303 с.
4. Асадчев В. Борги і заборгованість. Різна природа — спільна проблема / В. М. Асадчев, А. Сухоставець // Фінанси України. — 2000. — № 2. — С. 54–57.
5. Богдан Т. П. Боргова політика держави в умовах глобальної нестабільності / Т. П. Богдан // Економіка України. — 2013. — №2 (615). — С. 4–17.
6. Боргова стійкість як стратегічний напрям підвищення рівня фінансової безпеки. — К.: НІСД, 2016. — 50 с.
7. Бюджетний кодекс України: Верховна Рада України / Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки / Т. П. Вахненко. — К.: Альтепрес, 2008. — 196 с.
9. Верещака І. М. Державний борг як складова сфери державних фінансів / І. М. Верещака // Фінанси, грошовий обіг, кредит: економічний вісник університету. — 2016. — Вип. №31/1. — С. 200–208.

10. Волкова О. Г. Моніторинг боргових ризиків України / О. Г. Волкова // *European Journal of Economics and Management*. — 2017. — №1. — С. 20–29.
11. Волкова О. Г. Теоретичні питання боргової стійкості держави / О. Г. Волкова // *Економіка та держава*. — 2017. — №1. — С. 37–41.
12. Волохова І. С. Расходы органов местного самоуправления Украины в контексте финансовой децентрализации / И. С. Волохова // *Strategies and Technologies: International Scientific-Practical Conference Integration of Business Structures*. — Tbilisi, Georgia: Baltija Publishing, 2017. — Р. II. — Р. 154–159.
13. Волохова І. С. Децентрализиция в бюджетной сфере: достижения и новые проблемы / І. С Волохова // *Економічні та інноваційні процеси: стан, перспективи та розвиток: матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 6–7 травня 2016 р.)* / за заг. ред. М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Кrynські. — Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. — С. 157–159.
14. Волохова І. С. Фінансова децентралізація: вектори вирішення основних проблем / І. С. Волохова // *Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 11–12 березня 2016 року*. — Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2016 — С. 71–73.
15. Волохова І. С. Функціональний вимір кредитного фінансування надання суспільних благ на місцевому та регіональному рівнях / І. С. Волохова // *Asian Journal of Scientific and Educational Research*. — 2016. — №1(19). — Р. 149–156.
16. Гальчинський А. С. Особливості та пріоритети боргової політики України: аналіт. доп. / [А. С. Гальчинський, З. С. Варналій, В. Я. Майстришин та ін.]; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2004. — 103 с.

17. Государственный долг Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>
18. Доліновська О. Я. Економічна природа та сутність державного боргу / О. Я. Доліновська // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. — 2010. — Вип. 26. — Ч. I. — С. 130–134.
19. Долінський Л. Управління державним боргом / Л. Долінський, С. Ярош // Цінні папери країни. — 2016. — №11–12 (907–908). — С. 9–10.
20. Економічна теорія: Політекономія / за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання-Прес, 2001. — 581 с.
21. Еш С. М. Місце боргових зобов'язань України у державних фінансах / С. М. Еш, О. А. Гнатенко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопіль-ський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. — 2014. — Том 16. — №1. — С. 195–204.
22. Загородній А.Г. Фінансовий словник: 2-ге видання, виправлене та доповнене / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. — Львів: видав-ництво «Центр Європи», 1997. — 576 с.
23. Закон України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» / Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
24. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
25. Лондар Л. П. Оцінка стану державного боргу та ключові напрями підвищення рівня боргової безпеки України / Л. П. Лондар // Серія «Економіка». — №69 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/derzhavniy_borg-cc2fd.pdf.
26. Лондар С. Л. Державна боргова політика України в контексті досвіду постсоціалістичних країн-членів ЄС: монографія / С. Л. Лондар, О. С. Лондар / за редакцією Федосова В. М. — 2016. — 242 с.

27. Лондар С. Л. Рівень боргового навантаження державних фінансів в Україні [Електронний ресурс] / С. Л. Лондар, В. Й. Башко // Фінанси України. — 2013. — №1. — С. 22–31. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_1_4.pdf.
28. Мальтус Т. Р. Опыт о законе народонаселения / Мальтус Т. Р. — М.: Эконом-Ключ, 1993. — 486 с.
29. Облікова ставка Національного банку України / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647&cat_id=44580
30. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
31. Палешко Я. С. Шляхи оптимізації державної заборгованості / Я. С. Палешко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. — 2015. — Вип. 11. — Ч. 3. — С. 29–32.
32. Про Державний бюджет України на 2015 рік / Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page2>
33. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page2>
34. Про Державний бюджет України на 2016 рік / Закон України № 928-VIII від 25.12.2015 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
35. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України від 25.12.2015 р. № 928-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
36. Про затвердження Програми управління державним боргом на 2016 рік: наказ Міністерства фінансів України від 29.01.2016 р. № 27 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/.../nakaz-ministerstva-vid---pro-zatverdzhennia-prohramy-upravl>

37. Про здійснення у 2015 році правочинів з метою його реструктуризації і часткового списання : постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 912 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248623211>

38. Про результати аудиту державного та гарантованого державою боргу у 2014 році та аналізу тенденцій у 2015 році / Рішення Рахункової палати від 24 листопада 2015 року №9–5/ Електронний ресурс — Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747492/R_RP_9-5.pdf

39. Римар М. В. Ретроспективний аналіз теорій впливу державного боргу на економічний розвиток / М. В. Римар, І. С. Дулин, О. П. Макар // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.2. — С. 201–208.

40. Руда О. Л. Державний борг України на сучасному етапі розвитку / О. Л. Руда // Економіка та держава. — 2015. — №3. — С. 64–67.

41. Сідельникова Л. П. Податкові та позичкові фінанси: фіскальна філософія вибору: монографія / Л. П. Сідельникова. — Херсон: Грінь Д. С., 2010. — 436 с.

42. Сіденко В. Борги: час брати і час віддавати. Глобальні тенденції та ви-клики для України [аналітична доповідь] / В.Сіденко, В.Юрчишин, К.Маркевич. — Київ: Заповіт, 2015. — 72 с.

43. Смирнов А. Д. Лекции по макроэкономическому моделированию: учебное пособие для вузов / А. Д. Смирнов. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 351 с.

44. Спеціальне дослідження стану державного боргу України за підсумком 2015 року / [НРА «Рюрік»] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www: rurik.com.ua](http://www.rurik.com.ua)

45. Суворов А. В. Иммунизационные стратегии поведения инвестора на рынке финансовых обязательств: дис. канд. экон. наук. 08.00.13 / Суворов А. В. — Воронеж, 2000. — 174 с.

46. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй. — М.: Дело, 2000. — 232 с.

47. Україна 2016–2017: ознаки прогресу та симптоми розчарування (аналітичні оцінки). — Київ, 2016. — 94 с.
48. Управління державним боргом: Навч. посіб. — Прутська О. О., Сьомченков О. А., Гарбар Ж. В., Губанова Л. І., Руденко В. В. / за заг. ред. Прутської О. О. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 216 с.
49. Федосов В. Бюджетний дефіцит у контексті західної фінансової теорії і практики / В. Федосов, Л. Гладченко // *Финансовые риски*. — 2009. — №3. — С. 19–32.
50. Филипів Р. С. Економічні альтернативи в межах фінансування бюджетного дефіциту / Р. С. Филипів // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. — 2013. — Вип. 9(1). — С. 157–161.
51. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [таін.] // За заг. ред. О. П. Орлюк. — К.: Юрінком Інтер, 2010. — 472 с.
52. Шевчук В. О. «Макроекономічні ризики прискореної акумуляції зовнішнього боргу в економіці України» [Електронний ресурс] / В. О. Шевчук // *Стратегічні пріоритети*. — 2009. — №2(11) — С. 159–166. — Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/strpryor/11_2009/24.pdf
53. Як Україна буде погашати зовнішні борги в 2016 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/368204/yak-ukrayina-bude-pogashaty-zovnishni-borgy-v-2016-rotsi-tablytsyade-pogashaty-zovnishni-borgy-v-2016-rotsitablytsya>